

УДК 347.441:349.42(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v107.2025.21>*В. І. Лозко*

ОСНОВНІ ПІДСТАВИ І ПОРЯДОК ВИНИКНЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ В ПІДРЯДНИКІВ НА БУДІВНИЦТВІ В УКРАЇНІ

Вступ. На сьогоднішній день проблематика правового статусу підрядників у сфері будівництва посідає особливе місце в юридичній науці та практиці, адже будівництво є однією з найбільш соціально значущих і економічно важливих сфер. Будівельні процеси охоплюють значні матеріальні та фінансові ресурси, а також пов'язані з безпекою життя і здоров'я людей, що підкреслює потребу у належному правовому регулюванні. Підрядники виступають ключовими учасниками цих відносин, адже саме на них покладається виконання основного обсягу робіт. Їхнє правове становище визначає ефективність реалізації будівельних проєктів, якість кінцевого результату та дотримання строків. Недостатня визначеність статусу підрядників часто стає причиною конфліктів, що затримує виконання робіт і збільшує витрати сторін.

Наявність чітко визначених прав та обов'язків підрядника створює основу для прозорості та стабільності будівельних правовідносин, що вимагає формування зрозумілих правил гри для всіх учасників. Водночас недосконалість законодавчих норм і суперечливість правозастосування породжують значну кількість спорів між підрядниками й замовниками. Такі конфлікти найчастіше стосуються питань фінансування, виконання проєктної документації, дотримання строків та якості робіт. Судова практика демонструє, що проблеми виникають навіть у випадках, коли сторони належно уклали договір, але його умови виконуються неналежно або порушуються одна зі сторін. Відсутність єдиної усталеної практики ускладнює прогнозованість результату спорів.

Складність визначення правового статусу підрядників зумовлена багаторівневим характером правового регулювання, що поєднує цивільне, господарське та адміністративне право. Кожна з цих галузей права встановлює власні підходи та критерії до формування правового статусу підрядника, але при цьому між ними можливе дублювання або навіть конкуренція норм. Така ситуація призводить до різних тлумачень у практиці, що ускладнює правозастосування. Для комплексного розуміння проблеми необхідний міждисциплінарний аналіз, який дозволить окреслити узгоджений підхід до правового статусу підрядників. Це передбачає врахування особливостей договірних конструкцій у цивільному праві, організаційно-правових форм у господарському праві та регулятивних елементів адміністративного права.

Окреме значення має судова практика, адже саме вона розкриває реальні механізми реалізації прав та обов'язків підрядників у конкретних правовідносинах. Судові рішення свідчать про типові проблеми, серед яких затримку передачі проєктно-кошторисної документації, невчасне фінансування, відмова від прийняття

результатів робіт чи ухилення від оплати. У цих умовах суди змушені тлумачити норми та договори з урахуванням фактичних обставин справи, що формує певні тенденції в правозастосуванні. Зокрема, простежується підхід до посилення захисту підрядника, якщо він довів факт реального виконання робіт. Судова практика також підтверджує, що замовник зобов'язаний оплатити роботи навіть у разі одностороннього розірвання договору, якщо вони фактично виконані.

Проблема виникнення правового статусу підрядників у будівництві тісно пов'язана з питаннями правової визначеності та стабільності договірних зобов'язань. Укладання договору є ключовою підставою для виникнення цього статусу, проте порядок його реалізації часто ускладнюється додатковими умовами. До них належать отримання дозволів, затвердження проектної документації, дотримання будівельних норм і правил. Порухення цих вимог призводить до зміни чи втрати правового статусу підрядника та виникнення відповідальності. У цьому аспекті важливо враховувати не лише юридичні, але й організаційні чинники, які забезпечують реальне виконання договору.

Актуальність дослідження підстав та порядку виникнення правового статусу підрядників зумовлена як потребами сучасної економіки, так і необхідністю гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами. Будівельна галузь залишається одним із драйверів економічного розвитку, а отже, ефективність її функціонування прямо залежить від правової визначеності учасників процесу. Чітке окреслення статусу підрядників забезпечує баланс інтересів сторін, зменшує кількість конфліктів і сприяє стабільності договірних відносин. Воно також формує передумови для залучення інвестицій і підвищення довіри до будівельного ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблематики змісту правового статусу підрядників на будівництві в Україні звертались наукові погляди вітчизняні вчені-правники В. Галунько, с. Вавженчук, О. Воронова, с. Гізімчук, Г. Гриценко, с. Грудницька, О. Делінський, В. Довбня, Н. Дроздова, Г. Дутка, В. Кафарський, І. Коваленко, І. Лукасевич-Крутник, В. Марченко, А. Матвійчук, М. Мащенко, Р. Мовчан, Н. Мяловицька, с. Ніщимна, О. Німко, А. Присяжнюк, О. Проневич, О. Редькіна, В. Ромасько, Н. Савенко, Б. Семенко, с. Сенік, О. Сінкевич, В. Січевлюк, О. Соболев, О. Соколовська, О. Сударенко, Ю. Ходико, О. Шаповалова, І. Шевчук, Д. Яценко. Науковці дотично зверталися до окремих аспектів підрядних відносин, однак безпосереднього комплексного аналізу предмета цієї статті вони не проводили. Обрана тема набуває особливої актуальності з огляду на динамічні зміни у сфері будівництва, що охоплюють модернізацію містобудівного законодавства, запровадження та розвиток Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, а також реформування органів контролю й нагляду. Додаткову вагу їй надають завдання післявоєнної відбудови країни, значні публічні інвестиції та необхідність чіткого врегулювання розподілу ризиків і відповідальності між замовниками, генеральними підрядниками та субпідрядними організаціями. Важливим чинником є й євроінтеграційний вектор, що передбачає гармонізацію з правом ЄС, ширше застосування контрактних умов FIDIC/ЕРС(ЕРСМ), а також дотримання принципів прозорості (через систему Prozorro) та стандартів комплаєнсу.

Мета статті полягає в тому щоб на основі теорії права, теорії цивільного, господарського та адміністративного права, а також діючого законодавства виявити та узагальнити підстави та порядок виникнення правового статусу підрядників на будівництві в Україні.

Виклад основного матеріалу. Поняття «статус» у тлумаченні Словника української мови визначається як становище або стан, що характеризує певний об'єкт, явище чи суб'єкта в системі суспільних чи правових відносин. Воно позначає офіційно закріплене або фактично сформоване місце, роль і умови існування, які визначаються відповідними нормами чи факторами розвитку. У правовому аспекті статус виражає закріплене становище особи чи організації, що визначає її права, обов'язки та межі поведінки, а в загальному значенні є характеристикою певного стану чи положення [1]. Поняття «підстава» у свою чергу розкривається як багатозначна категорія, що охоплює як буквальне значення опори чи основи предмета, так і переносне значення головного, на чому базується або чим пояснюється певне явище, дія чи поведінка. У правовому та суспільному контексті воно виражає підґрунтя, з якого виходять висновки чи дії, та використовується у словосполученні «на підставі», що означає спирання на певні аргументи, факти або норми. Також у діалектному та історичному вживанні слово має додаткові значення: «заміна», «коні для зміни в дорозі», а подекуди «перешкода». Усі ці відтінки формують цілісне уявлення про «підставу» як основу матеріального чи нематеріального порядку [2].

В теорії вітчизняного права правовий статус суб'єктів права відображає їхнє становище в системі правових відносин через поєднання суб'єктивних прав, юридичних обов'язків та інтересів, визначених у нормах права. Він формується на основі правосуб'єктності, що охоплює правоздатність, дієздатність та деліктоздатність, і забезпечує можливість бути учасником правових відносин. Статус окреслює міру свободи особи чи організації у межах дозволеного законом та встановлює межі відповідальності. У межах правового статусу кожен суб'єкт отримує гарантовану можливість користуватися правами та нести обов'язки, які захищаються державою. Розрізняють загальний статус, що стосується усіх осіб у правовій системі, спеціальний визначений для певних категорій (наприклад, суддів чи службовців), та індивідуальний закріплений за конкретною особою. Такий поділ забезпечує упорядкованість у правових відносинах і враховує як універсальні, так і специфічні аспекти становища суб'єктів. Правовий статус є комплексною характеристикою, що поєднує можливу та необхідну поведінку суб'єктів права в єдиному правовому полі [3, с. 234-238].

Правовий статус фізичних і юридичних осіб у цивільних правовідносинах визначається їх здатністю бути носіями цивільних прав та обов'язків, а також брати участь у правовому обороті. Фізичні особи з моменту народження наділяються правоздатністю, яка зберігається до смерті, а її реалізація здійснюється через дієздатність, обсяг якої залежить від віку та психічного стану. Вони можуть мати статус підприємця, що розширює їхню правосуб'єктність і зумовлює повну майнову відповідальність. Особливе значення мають інститути опіки та піклування, які забезпечують захист неповнолітніх і недієздатних. Юридичні особи,

у свою чергу, створюються і діють у встановленому законом порядку, набуваючи правоздатності та дієздатності з моменту державної реєстрації. Вони реалізують свої права та обов'язки через органи управління і мають засоби індивідуалізації найменування та місцезнаходження. Юридичні особи поділяються за порядком створення, метою діяльності й формою власності, при цьому ключове місце належить господарським товариствам. Отже, фізичні та юридичні особи виступають рівноправними учасниками цивільних відносин, забезпечуючи єдність приватно-правового регулювання майнової та особистої сфери [4, с. 48-103].

Правовий статус суб'єктів господарських правовідносин визначається їх місцем у господарській системі та закріплюється через організаційно-правову форму, майнову відокремленість, господарську правосуб'єктність і компетенцію. Суб'єктами є господарські організації, юридичні особи, створені відповідно до ЦКУ та галузевих законів, а також громадяни, іноземці й особи без громадянства, зареєстровані як підприємці. Важливим критерієм виступає організаційно-правова форма, що визначає порядок створення, управління, формування майна та відповідальність засновників. Кожен суб'єкт господарювання має відокремлене майно, яке закріплюється на праві власності, господарського відання чи оперативного управління. Господарська правосуб'єктність охоплює можливість мати та реалізовувати права й обов'язки, а компетенція – це конкретизований обсяг прав та обов'язків, встановлений законом чи установчими документами. Суб'єкт господарювання безпосередньо здійснює господарську діяльність, набуває нових прав та обов'язків і відповідає в межах закріпленого майна. До громадян-підприємців належать особи, які ведуть діяльність без створення юридичної особи, несучи повну майнову відповідальність. Отже, сукупність організаційно-правових і майнових ознак забезпечує визначення правового статусу суб'єктів господарських правовідносин [5, с. 82-118].

Правовий статус суб'єктів адміністративного права відображає їхнє місце у сфері публічного адміністрування та визначається наявністю правосуб'єктності, що включає правоздатність, дієздатність і деліктоздатність. Фізичні особи як суб'єкти адміністративного права виступають носіями передбачених нормами прав і обов'язків, реалізуючи їх у межах адміністративних правовідносин. Їхній статус може бути загальним, спеціальним, галузевим або індивідуальним залежно від конкретних умов і ролі у правовій системі. Структурними елементами статусу є суб'єктивні права, юридичні обов'язки, гарантії їх реалізації та відповідальність у разі правопорушень. Важливим є розмежування категорій «людина», «особа», «громадянин», адже саме вони визначають зміст правового становища суб'єкта в адміністративному праві. Іноземці, особи без громадянства та біженці мають окремо врегульований адміністративно-правовий статус із відповідними обмеженнями і гарантіями. Спеціальні статуси формуються для певних груп фізичних осіб, зокрема членів адміністративних колективів, суб'єктів під адміністративною опікою чи осіб, що перебувають на території з особливим режимом. Отже, правовий статус суб'єктів адміністративного права є багаторівневим і відображає поєднання загальних та індивідуальних характеристик, що визначають їхню участь у публічно-правових відносинах [6, с. 110-129].

Отже, правовий статус суб'єктів права є комплексною характеристикою їхнього становища в системі правових відносин, що визначається поєднанням правоздатності, дієздатності та деліктоздатності. Він окреслює межі свободи та відповідальності, встановлюючи гарантовану можливість користуватися правами й виконувати обов'язки, захищені державою. Фізичні особи набувають правоздатності з моменту народження, реалізують її через дієздатність, яка залежить від віку й психічного стану, та можуть розширювати свій статус через підприємницьку діяльність. Юридичні особи створюються у встановленому законом порядку, діють через органи управління, мають найменування, місцезнаходження й поділяються за формою, метою та власністю. Суб'єкти господарського права визначаються організаційно-правовою формою, майновою відокремленістю та господарською правосуб'єктністю, що забезпечує їхню участь у господарській діяльності. В адміністративному праві статус суб'єктів зумовлений місцем у системі публічного адміністрування та може бути загальним, спеціальним чи індивідуальним, включаючи права, обов'язки, гарантії й відповідальність.

На доктринальному рівні підстави та порядок виникнення правового статусу суб'єктів господарювання що здійснюють діяльність на основі публічної власності С. Грудницька ґрунтуються на організаційно-правових формах державних і комунальних підприємств, а також корпоративних утвореннях із вирішальним впливом публічного власника. Статус таких суб'єктів визначається правовими умовами реалізації публічного інтересу, закріпленими у законі чи договорі, а також фактом використання об'єктів публічної власності. Вирішальним є критерій господарської самостійності, що розглядається через призму майнових відносин і впливу державних органів чи органів місцевого самоврядування. У науці підкреслюється подвійна сутність власності як речових та суспільних відносин, що дозволяє визначати підстави виникнення статусу через вирішальний вплив власника і участь трудового колективу. Європейський підхід акцентує на прямому чи непрямому домінуючому впливі держави як умові формування статусу суб'єкта. Порядок виникнення правового статусу включає створення підприємств на основі державної, комунальної чи змішаної власності, закріплення за ними майна та визначення їх компетенції у сфері господарювання. В історії наукової думки основою формування статусу була концепція господарської правосуб'єктності підприємств, що еволюціонувала від теорії оперативного управління до інституціональної теорії підприємства. Отже, підстави й порядок виникнення правового статусу суб'єктів господарювання на основі публічної власності поєднують юридичні норми, організаційні засади та суспільно-економічні чинники [7].

С. Вавженчук розглянув істотні умови договору будівельного підряду, що визначають правовий статус підрядників у сфері будівництва. Підкреслюється, що підставою для набуття такого статусу є укладення договору будівельного підряду відповідно до норм ЦК України та галузевих законів, які передбачають його правове регулювання. Порядок виникнення правового статусу пов'язується з узгодженням сторонами предмета договору, проектно-кошторисної документації, отриманням необхідних дозволів і дотриманням вимог нормативно-правових та нормативно-технічних актів. Значну увагу приділено предмету договору, щодо

якого виокремлюються плюралістична й моністична концепції, але автор наголошує на тому, що ним має бути саме результат будівельних робіт у матеріальній формі. Істотними умовами визначено також строк виконання робіт, їх вартість, кошториси (локальні, об'єктні та зведені), які є невід'ємною частиною договору та безпосередньо впливають на обсяг прав та обов'язків підрядника. Порядок оплати регулюється нормами ЦК та галузевими законами, допускає попередню оплату чи поетапні розрахунки, що додатково конкретизує межі відповідальності сторін. Правовий статус підрядника виникає та реалізується через узгоджені істотні умови договору, закріплені законодавчо й підтверджені практикою будівельних правовідносин [8].

Виходячи із доктринального аналізу підстави та порядок виникнення правового статусу суб'єктів господарювання на основі публічної власності визначаються організаційно-правовими формами підприємств і корпоративних утворень із вирішальним впливом публічного власника, що відображає пріоритет публічного інтересу. Статус таких суб'єктів базується на юридичних нормах, закріпленні майна та визначенні компетенції у сфері господарювання, а також враховує подвійність власності як речових і суспільних відносин. Вирішальним критерієм є господарська самостійність, яка поєднує майнові відносини з впливом державних органів чи органів місцевого самоврядування. У сфері будівництва підставою для набуття статусу підрядника виступає укладення договору підряду, що вимагає узгодження предмета, проектно-кошторисної документації, дозволів та дотримання нормативних актів. Його порядок виникнення конкретизується істотними умовами договору, зокрема строками виконання робіт, вартістю та кошторисами, які формують межі прав і обов'язків сторін. Отже, правовий статус суб'єктів господарювання і підрядників у будівництві формується на основі правових норм, організаційних засад та суспільно-економічних чинників.

Відповідно до Цивільного кодексу України підстави та порядок виникнення правового статусу підрядників у визначаються через укладення договору підряду, за яким підрядник бере на себе обов'язок виконати роботу на свій ризик, а замовник – прийняти та оплатити її. Підрядник може залучати інших осіб для виконання робіт, однак залишається відповідальним перед замовником за їх результат. Його статус конкретизується обов'язком використовувати власні або надані замовником матеріали та засоби, дбати про їх збереження та забезпечувати належну якість. Визначальними є умови щодо вартості робіт і кошторису, які регламентують порядок оплати та відповідальність у випадку перевищення витрат. Важливим елементом є встановлення строків виконання робіт та обов'язок підрядника повідомляти замовника про обставини, що можуть негативно вплинути на якість чи придатність результату. Замовник, своєю чергою, має право контролювати хід і якість робіт, відмовлятися від договору у випадку істотних порушень та вимагати усунення недоліків чи компенсації збитків. Результати виконаних робіт підтверджуються прийняттям і оформленням відповідним актом, що фіксує виконання зобов'язань сторін. Отже, правовий статус підрядника виникає з моменту укладення договору і реалізується через систему прав та обов'язків, які забезпечують баланс інтересів сторін у підрядних відносинах [9].

У постанові Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2005 р. № 668 «Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві» підстави та порядок виникнення правового статусу підрядників визначаються укладенням договору підряду, який встановлює обов'язок підрядника виконати та передати замовнику закінчені роботи, а замовника надати майданчик, проектну та дозвільну документацію й оплатити виконане. Підрядник набуває свого статусу з моменту підписання договору, що повинен містити істотні умови: предмет, договірну ціну, строки, права та обов'язки сторін, порядок залучення субпідрядників і відповідальність. Договір може укладатися як за результатами торгів, так і шляхом переговорів сторін, причому у випадку торгів його умови мають відповідати тендерній документації та акцептованій пропозиції. Загальні умови поширюються на всі види будівництва, включаючи нове зведення, реконструкцію, реставрацію й капітальний ремонт. Підрядник діє на власний ризик, а його правовий статус передбачає виконання робіт відповідно до проектної та кошторисної документації. Умови договору можуть бути змінені сторонами у випадках, визначених у постанові, включно зі змінами строків та ціни. Замовник зобов'язаний забезпечити підрядника всім необхідним для виконання робіт, що є складовою порядку виникнення його правового статусу. Остаточне закріплення статусу відбувається через прийняття замовником закінчених робіт та виконання взаємних зобов'язань за договором [10].

У постанові Касаційного господарського суду Верховного Суду від 23 січня 2024 у справі № 917/994/22 розглянуто спір щодо договору підряду на виконання електромонтажних робіт та автоматизацію ТЕЦ. Підставою виникнення правового статусу підрядника стало укладення договору підряду № 186 від 01.09.2021, який визначав обов'язок підрядника виконати роботи на свій ризик і здати їх замовнику, а замовника – надати фронт робіт, проектно-кошторисну документацію та оплатити виконане. Порядок формування цього статусу включав передачу авансу, підписання графіку виконання робіт, складання актів приймання та належне документальне оформлення. Суд встановив, що замовник не передав проектно-кошторисну документацію та будівельний майданчик, що зумовило прострочення з його боку. Попри це замовник реалізував право на одностороннє розірвання договору на підставі ч. 4 ст. 849 ЦК України, повідомивши підрядника про припинення зобов'язань. Верховний Суд підтвердив, що правовий статус підрядника виникає з моменту укладення договору та реалізується через виконання його умов, але він припиняється у випадку правомірної відмови замовника. Остаточно суд залишив у силі рішення попередніх інстанцій про відмову в позовах, визнавши договір розірваним [11].

У постанові Верховного Суду від 01 вересня 2023 у справі №906/386/21 було розглянуто спір між підрядником та замовником щодо виконання та оплати робіт за договором будівельного підряду. Підставою виникнення правового статусу підрядника виступило укладення договору підряду, відповідно до якого він зобов'язався виконати будівельні роботи на власний ризик та здати їх замовнику. Порядок реалізації цього статусу включав розробку та виконання календарного графіку робіт, складання та подання актів приймання-передачі (КБ-2в) і довідок про вар-

тість виконаних робіт (КБ-3), а також повідомлення замовника про готовність до прийняття робіт. Замовник, своєю чергою, мав обов'язок прийняти результати робіт і провести оплату, навіть у разі односторонньої відмови від договору на підставі ст. 849 ЦК України, але лише за умови фактичного виконання робіт. Суд встановив, що підрядник надав докази виконання робіт та направив відповідні документи замовнику, а останній безпідставно ухилився від їх прийняття. Верховний Суд підкреслив, що факт реального виконання робіт є визначальним для виникнення у замовника обов'язку оплатити їх, а ненадання мотивованої відмови не звільняє його від відповідальності. Правовий статус підрядника формується через договірні зобов'язання, документальне підтвердження виконаних робіт і гарантії їх оплати, закріплені законом і практикою судів [12].

Отже, підстави та порядок виникнення правового статусу підрядників визначаються через укладення договору, що покладає на підрядника обов'язок виконати роботи на власний ризик і здати їх замовнику, а на замовника – забезпечити необхідні умови та оплату. Статус підрядника конкретизується обов'язком використовувати матеріали й засоби, дбати про їх збереження та забезпечувати належну якість результату. Визначальними є умови щодо вартості робіт, кошторису та строків, які регламентують порядок оплати, відповідальність і можливість зміни договору. Підрядник зобов'язаний повідомляти замовника про обставини, що впливають на якість чи придатність робіт, тоді як замовник має право контролювати їх хід, відмовлятися від договору в разі істотних порушень і вимагати усунення недоліків. Реалізація правового статусу відбувається через календарні графіки, акти приймання та довідки, які підтверджують виконання зобов'язань. Судова практика засвідчує, що навіть при односторонній відмові від договору обов'язок замовника оплатити фактично виконані роботи зберігається.

Висновки. Отже, поняття «статус» у праві виражає офіційно закріплене становище особи або організації, що визначає їхні права, обов'язки та межі поведінки. У загальному значенні воно окреслює місце суб'єкта в системі суспільних і правових відносин, тоді як у юридичному аспекті статус виступає гарантією захищеності прав і виконання обов'язків. Поняття «підстава» трактується як опора чи основа, від якої залежить виникнення правового становища, та в правовому контексті означає факти або норми, що формують правовий статус. Ці категорії у взаємозв'язку пояснюють, чому і яким чином суб'єкт набуває свого місця у правовій системі. «Статус» визначає зміст та обсяг прав і обов'язків, а «підстава» умови й механізми його виникнення.

Фізичні особи набувають правоздатності з моменту народження, що зберігається до смерті, а реалізують її через дієздатність, обсяг якої залежить від віку та психічного стану. Вони можуть розширювати свій статус через підприємницьку діяльність, несучи при цьому підвищену майнову відповідальність. Додатково їхній статус конкретизується інститутами опіки та піклування, які гарантують захист неповнолітніх і недієздатних. Юридичні особи набувають правоздатності та дієздатності з моменту державної реєстрації й реалізують їх через органи управління. Вони мають індивідуалізуючі ознаки (найменування, місцезнаходження) і поділяються за метою, формою та власністю. У цивільних правовідносинах як фізичні,

так і юридичні особи є рівноправними суб'єктами, що забезпечує баланс приватних і майнових інтересів.

У господарському праві статус суб'єктів визначається організаційно-правовою формою, майновою відокремленістю та господарською правосуб'єктністю. Він формується через можливість здійснювати господарську діяльність, набувати права й обов'язки та відповідати в межах закріпленого майна. Юридичні особи діють на основі законодавства та установчих документів, а громадяни-підприємці без створення юрособи несуть повну майнову відповідальність. Господарська компетенція визначає конкретний обсяг прав і обов'язків суб'єкта, що дозволяє йому брати участь у правовому обігу. Особливе значення має організаційно-правова форма, яка регулює порядок створення, управління та відповідальність засновників. Отже, господарсько-правовий статус поєднує як економічні, так і правові чинники.

У сфері адміністративного права статус суб'єктів зумовлений їх місцем у публічному адмініструванні та включає правоздатність, дієздатність і деліктоздатність. Фізичні особи реалізують права й обов'язки в межах адміністративних правовідносин, при цьому статус може бути загальним, спеціальним, галузевим чи індивідуальним. Іноземці, біженці та особи без громадянства мають окремо врегульовані статуси з визначеними гарантіями та обмеженнями. Статус передбачає наявність суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і гарантій їх реалізації, а також відповідальність у разі правопорушень. Особливими є статуси членів адміністративних колективів чи осіб, які перебувають на територіях з особливим режимом. Така багаторівнева структура забезпечує ефективність публічно-правових відносин і підзвітність суб'єктів.

Правовий статус підрядників виникає з моменту укладення договору, що визначає обов'язок виконати роботи на свій ризик і здати їх замовнику. Статус конкретизується істотними умовами договору: предметом, кошторисом, строками, обов'язками й відповідальністю сторін. Порядок його реалізації включає отримання дозволів, проектної документації, ведення календарних графіків і складання актів приймання. Замовник має право контролювати хід робіт і відмовитися від договору в разі істотних порушень. Судова практика підтверджує, що факт реального виконання робіт зумовлює обов'язок замовника оплатити їх навіть при односторонньому розірванні договору. Статус підрядника поєднує договірні умови, документальне підтвердження та баланс інтересів сторін.

Отже, підстави та порядок виникнення правового статусу підрядників на будівництві визначаються через укладення договору, що покладає на підрядника обов'язок виконати роботи на власний ризик і передати їх замовнику, а на замовника забезпечити умови та оплату. Цей статус конкретизується істотними умовами договору, зокрема предметом, кошторисом, строками та порядком відповідальності, що формує систему взаємних прав і обов'язків сторін. Він реалізується шляхом узгодження проектної та дозвільної документації, складання актів приймання робіт і дотримання календарних графіків. Судова практика підтверджує, що навіть при односторонньому розірванні договору замовник зобов'язаний оплатити фактично виконані роботи, що гарантує збереження балансу інтересів. Статус під-

рядника поєднує правові норми, договірні умови та економічні чинники, відображаючи комплексність його правового становища. Він забезпечує належний рівень захисту як підрядника, так і замовника, встановлюючи межі свободи та відповідальності.

Література

1. Статус. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 9. С. 708. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=статус>.
2. Підстава. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 6. С. 476. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=підстава>.
3. Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин, с. П. По-гребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків. : Право, 2015. 368 с.
4. Яновицька Г.Б., Кучер В.О. та ін. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
5. Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 484 с.
6. Загальне адміністративне право України : підручник / за заг. ред.: акад. С. Ківалова і проф. Л. Білої-Тіунової ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2023. 792 с.
7. Грудницька С. М. Правовий статус суб'єктів господарювання, які здійснюють господарську діяльність на основі публічної власності. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Харків. 2016. № 2 (29). С. 173–203. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13759/1/Hrudnytska_173-203.pdf
8. С. Вавженчук. Істотні умови договору будівельного підряду. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 9–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2018_8_3
9. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16 січня 2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>
10. Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві : Постанова Кабінету Міністрів України; Умови від 01 серпня 2005 № 668 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/668-2005-%D0%BF>
11. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 23 січня 2024 року у справі № 917/994/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116606110>
12. Постанова Верховного Суду від 01 вересня 2023 року у справі №906/386/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113335908>

Анотація

Лозко В. І. Основні підстави і порядок виникнення правового статусу в підрядників на будівництві в Україні. – Стаття.

У статті виявлено та узагальнено основні підстави та порядок виникнення правового статусу підрядників у сфері будівництва в Україні крізь призму теоретико-правових підходів, цивільного, господарського та адміністративного законодавства, а також судової практики. Розкривається сутність поняття «статус» як офіційно закріпленого або фактично сформованого становища суб'єкта у правовій системі, що визначає його права, обов'язки та межі відповідальності. Особлива увага приділяється поняттю «підстава», яке у правовому контексті розглядається як опора чи основа, що зумовлює виникнення та реалізацію статусу, а також як сукупність юридичних фактів і норм, що формують правове становище суб'єктів. У роботі проаналізовано специфіку правового статусу фізичних та юридичних осіб, які є рівноправними учасниками цивільних правовідносин. Висвітлено особливості їх правоздатності, дієздатності, а також можливості розширення правосуб'єктності через підприємницьку діяльність. Окремо окреслено правовий статус суб'єктів господарювання, що визначається організаційно-правовою формою, майновою відокремленістю та компетенцією, а також адміністративно-правовий статус, який включає багаторівневу структуру загального, спеціального й індивідуального статусу. Наголошено, що вирішальним моментом є укладення договору підряду, який встановлює

обов'язок підрядника виконати роботи на свій ризик і здати їх замовнику, а замовника забезпечити необхідні умови та оплату. Статус підрядника конкретизується істотними умовами договору: предметом, кошторисом, строками виконання, правами та обов'язками сторін. Реалізація цього статусу відбувається через отримання дозвільної документації, ведення календарних графіків, складання актів приймання та належне документальне оформлення виконаних робіт. Підкреслюється, що його становище формується на перетині правових норм, договірних умов і економічних чинників, забезпечуючи баланс інтересів сторін та ефективність будівельних правовідносин. Узагальнено, що підстави й порядок виникнення правового статусу підрядників у будівництві відображають єдність юридичного, організаційного та практичного виміру.

Ключові слова: будівництво, договір підряду, господарське право, замовник, істотні умови, підрядник, підстава, правоздатність, правовий статус, правосуб'єктність, судова практика, цивільне право, юридична особа, фізична особа.

Summary

Lozko V. I. The main grounds and procedure for the emergence of legal status for construction contractors in Ukraine. – Article.

The article identifies and generalizes the main grounds and procedure for the emergence of the legal status of contractors in the construction sector in Ukraine through the prism of theoretical and legal approaches, civil, commercial, and administrative legislation, as well as judicial practice. The essence of the concept of «status» is revealed as an officially established or factually formed position of a subject within the legal system, which defines their rights, obligations, and limits of liability. Special attention is paid to the concept of «ground» which in the legal context is considered as the basis or foundation that determines the emergence and realization of status, as well as a set of legal facts and norms that form the legal position of subjects. The paper analyzes the specifics of the legal status of natural and legal persons who are equal participants in civil legal relations. The peculiarities of their legal capacity, legal competence, as well as the possibility of expanding legal personality through entrepreneurial activity are highlighted. The legal status of business entities, determined by organizational and legal form, property separation, and competence, is outlined separately, as well as the administrative and legal status, which includes a multi-level structure of general, special, and individual status. It is emphasized that the decisive moment is the conclusion of a contract for work, which establishes the contractor's obligation to perform work at their own risk and deliver it to the customer, and the customer's obligation to provide the necessary conditions and payment. The contractor's status is specified by the essential terms of the contract: subject, estimate, deadlines, rights, and obligations of the parties. The implementation of this status occurs through obtaining permits, project documentation, maintaining schedules, signing acceptance certificates, and proper documentation of completed work. It is emphasized that the contractor's position is formed at the intersection of legal norms, contractual conditions, and economic factors, ensuring the balance of interests of the parties and the effectiveness of construction legal relations. It is generalized that the grounds and procedure for the emergence of the contractor's legal status in construction reflect the unity of legal, organizational, and practical dimensions.

Key words: administrative law, civil law, construction, contractor, contract for work, customer, essential terms, judicial practice, legal capacity, legal personality, legal status, legal ground, legal person, natural person

Дата надходження статті: 27.09.2025

Дата прийняття статті: 22.10.2025

Дата публікації: 27.11.2025